

Dosbarthiad parseli bwyd brys yng Nghymru 1 Ebrill 2023 i 31 Mawrth 2024

Cefndir

Mae'r daflen ffeithiau hon yn adrodd ar nifer y parseli bwyd brys a ddosbarthwyd gan fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru yn ystod y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2023 a 31 Mawrth 2024 yn gynhwysol (2023/24). Yn ystod y cyfnod hwn, dosbarthwyd parseli bwyd o 147 o leoliadau ledled Cymru, fel rhan o rwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell.¹

Mae'n bwysig cydnabod mai dim ond un rhan o'r darlun o angen ledled Cymru yw data gan fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell. Mae amrywiaeth eang o gymorth bwyd elusennol a fydd yn cefnogi pobl nad ydynt yn cael eu dal yn y data parseli hwn. Mae yna hefyd lawer o bobl sy'n ansicr iawn o ran bwyd nad ydyn nhw'n derbyn cefnogaeth gan fanciau bwyd.²

Ffeithiau allweddol o ystadegau 2023/24

1. Y nifer uchaf erioed o barseli bwyd sy'n cael eu dosbarthu gan fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru wrth i bobl ei chael hi'n anodd ymdopi ar incwm isel.

Dosbarthodd banciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru 187,400 (187,458) o barseli bwyd brys yn 2023/24. Dyma'r nifer uchaf o barseli mae'r rhwydwaith erioed wedi'u dosbarthu mewn un flwyddyn ac mae'n gynnydd o 1% ers 2022/23.

Dosbarthwyd dros 68,500 (68,594) o barseli bwyd i blant a 118,800 (118,864) o barseli bwyd i oedolion dros y cyfnod hwn. Gostyngodd nifer y parseli a ddarparwyd ar gyfer plant ledled Cymru ychydig o'r lefelau uchaf erioed a welwyd yn y flwyddyn flaenorol (-2%) ond maen nhw'n parhau i fod yn sylweddol uwch na'r nifer a ddosbarthwyd bum mlynedd yn ôl yn 2018/19 (64%). Gwelodd nifer y parseli i oedolion gynnydd o 3% o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

"mae'r angen wedi codi... rydym ni wedi bod yn rhoi llawer mwy ... Rydym ni'n rhoi mwy nag yr ydym yn ei dderbyn."

"Rwy'n teimlo fel y flwyddyn nesaf... rydym ni'n mynd i fod yn brysurach. Mae angen newid. Rydym ni'n helpu cymaint o bobl, bydd hon yn flwyddyn brysur."

¹ Nid yw'r lleoliadau mae banciau bwyd yn dosbarthu parseli ohonynt yn cael eu cyfrif ar bwynt mewn amser. Yn hytrach, maen nhw'n cael eu cyfrif os ydynt wedi dosbarthu parseli bwyd ar unrhyw adeg yn ystod y cyfnod. Bydd rhai wedi agor, a bydd rhai wedi cau yn ystod y cyfnod hwn. Er enghraifft, roedd 149 o leoliadau yn yr un cyfnod yn y flwyddyn flaenorol.

² Yn ôl ymchwil Newyn yng Nghymru, a gynhyrwyd gan Ymddiriedolaeth Trussell mewn partneriaeth ag Ipsos, yn y 12 mis hyd at ganol 2022, roedd un o bob pump (20%) o bobl ledled Cymru wedi profi ansicrwydd bwyd, sy'n cyfateb i amcangyfrif o 753,000 o bobl. Fodd bynnag, dywedodd tri o bob pedwar (74%) o bobl sy'n profi ansicrwydd bwyd nad ydynt wedi defnyddio unrhyw fath o gymorth bwyd yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Gweler: Bull R, Miles C, Newbury E, Nichols A, Weekes T, Wyld G. *Hunger in Wales*. Ymddiriedolaeth Trussell; 2023. Ar gael yn: <https://www.trusselltrust.org/what-we-do/research-advocacy/hunger-in-the-uk/>

Mae'r cynnydd sylweddol mewn angen a welwyd dros y blynyddoedd diwethaf yn gysylltiedig â chostau cynyddol byw i bobl ledled Cymru a'r ffaith bod incwm pobl (yn enwedig o nawdd cymdeithasol) wedi methu â chadw i fyny â'r costau hyn. Dechreuodd chwyddiant a fesurwyd gan y Mynegai Prisiau Defnyddwyr (CPI) ar 8.7% ym mis Ebrill 2023 a pharhaodd yn uwch na 4% am ran helaeth o'r flwyddyn nes gostwng i 3.2% ym mis Mawrth 2024.

Mae cost yr hanfodion wedi parhau i gynyddu yn ystod y cyfnod hwn. Roedd chwyddiant bwyd ar 19% ym mis Ebrill 2023 ac fe arhosodd yn uwch na 10% am ran helaeth o'r flwyddyn nes gostwng i 4% ym mis Mawrth 2024. Er y croesewir bod chwyddiant yn arafu, mae'r chwyddiant uchel parhaus yng nghost hanfodion, yn enwedig bwyd, yn parhau i'w gwneud hi'n anoddach i deuluoedd gael dau ben llinyn ynghyd. Mae effaith gronnol lefelau uchel iawn o chwyddiant bwyd yn unig dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf yn golygu bod prisiau bwyd 24% yn uwch ym mis Mawrth 2024 na mis Mawrth 2022.³

Mae ein tystiolaeth ddiweddaraf a gasglwyd ym mis Chwefror 2024 yn tynnu sylw at y ffaith bod gormod o lawer o bobl yn gorfod mynd heb yr hanfodion er gwaethaf y gostyngiad mewn chwyddiant. Pan arolygwyd ym mis Chwefror dywedodd mwy na hanner (55%) y bobl sy'n cael Credyd Cynhwysol yng Nghymru eu bod wedi rhedeg allan o fwyd yn ystod y mis diwethaf ac na allent ffordio mwy.⁴

"Mae prisiau'n parhau i godi ac mae taliadau untro i helpu a chefnogi ynni yn dod i ben. Rwy'n poeni y byddaf yn datblygu problemau iechyd tymor hir o fod yn oer gartref a pheidio â bwyta diet cytbwys. Rwyf hefyd yn poeni bod cymaint o wasanaethau'n rhoi cynnydd uchel ar bethau fel contractau band eang a symudol a fydd yn ychwanegu gwerth uchel at gadw mewn cysylltiad â'r byd."

—Person sy'n hawlio Credyd Cynhwysol yng Nghymru a gyfwelwyd ym mis Chwefror 2024.⁵

Mae lefel yr angen dros y flwyddyn ddiwethaf wedi rhoi straen sylweddol ar fanciau bwyd ledled y wlad. Rydyn ni'n clywed sawl enghraifft o fanciau bwyd yn gosod cyfyngiadau dros dro ar nifer yr atgyfeiriadau y gall unigolyn eu cyrchu, er mwyn rheoli adnoddau a chapasiti'r banc bwyd ar adeg o angen digynsail. Mae Ymddiriedolaeth Trussell yn gwneud popeth o fewn ein gallu i gefnogi banciau bwyd drwy hyn, wrth iddynt geisio ymateb mor llawn ag y gallant i'r angen o'u blaenau. Rydyn ni felly'n gwybod bod y data a gofnodwyd am y cyfnod hwn yn debygol o fod yn rhan o'r darlun o wir angen mewn cymunedau yn unig.

³ Mynegai Prisiau Defnyddwyr, Y DU: Mawrth 2024 (2024), Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, <https://www.ons.gov.uk/economy/inflationandpriceindices/bulletins/consumerpriceinflation/march2024#:~:text=The%20core%20CPIH%20annual%20inflation,in%20the%20constructed%20historical%20series>.

⁴ Arolwg ar-lein gan YouGov o 1,370 o oedolion (16+) gan gynnwys 144 o bobl yng Nghymru sy'n hawlio Credyd Cynhwysol ar hyn o bryd. Cynhaliwyd y gwaith maes rhwng 18 Ionawr a 5 Chwefror 2024.

⁵ IBID

"Mae'n bendant wedi bod yn brysurach. Bob blwyddyn, yn anffodus, mae'n brysurach ... Rydyn ni'n gweld mwy o bobl drwy'r drysau o bob cefndir gwahanol o sefyllfaoedd bywyd gwahanol."

– Rheolwr Strategol, Banc Bwyd y Fro yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell

Mae'r lefelau angen hyn yn rhan o duedd tymor hwy sy'n rhagflaenu argyfwng costau byw, a hyd yn oed pandemig COVID-19. Er bod y ddau ddigwyddiad hyn wedi cael effaith fawr ar angen banciau bwyd, nid dyma'r prif achos. Yn hytrach, maen nhw wedi amlygu a gwaethygu argyfwng tymor hwy: system nawdd cymdeithasol wan nad yw'n gallu amddiffyn pobl rhag y mathau mwyaf difrifol o galedi, gan orfodi mwy o bobl i ddrysau banciau bwyd.

Tabl 1: Nifer y parseli a ddosbarthwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru a newidiadau canrannol o'r flwyddyn flaenorol a phum mlynedd ynghynt

	2023/24	2022/23	Newid % o 2022/23	2018/19	Newid % o 2018/19
Ar gyfer oedolion	118,864	115,862	3%	74,480	Dywedodd 60%
Ar gyfer plant	68,594	69,801	-2%	41,845	64%
Cyfanswm	187,458	185,663	1%	116,325	Dywedodd 61%

2. Mae'r rhan fwyaf o'r cymorth a ddarperir gan fanciau bwyd yng Nghymru ar gyfer teuluoedd â phlant

Ar y cyfan, roedd bron i ddwy ran o dair (65%) o'r cymorth a ddarparwyd gan fanciau bwyd yng Nghymru yn ystod y flwyddyn flaenorol ar gyfer teuluoedd â phlant. Mae teuluoedd sydd â thri neu fwy o blant yn arbennig o debygol o wynebu caledi difrifol, gyda 30% o'r parseli a ddarparwyd gan fanciau bwyd yn ystod y flwyddyn ddiwethaf yn cael eu dosbarthu i deuluoedd â thri neu fwy o blant.

Mae'r newid yng nghyfradd yr angen yn arbennig o amlwg i'r teuluoedd hyn. Ers 2018/19 mae nifer y parseli a ddarperir yng Nghymru ar gyfer teuluoedd â thri neu fwy o blant wedi cynyddu o 72% o'i gymharu â chynnydd o 57% i deuluoedd sy'n byw heb unrhyw blant.

At ei gilydd fe wnaeth banciau bwyd yng Nghymru gefnogi 37,000 o deuluoedd â bwyd brys yn 2023/24, gan gynnwys 33,400 o blant a 55,500 o oedolion.⁶

"yr oedran 5 i 11, yw'r oedran rydyn ni wedi eu bwydo fwyaf... sy'n dorcalonnus iawn"

⁶ Yn Ymddiriedolaeth Trussell rydyn ni'n diffinio unrhyw aelwyd fel teulu, mae hyn yn golygu, pan fyddwn ni'n siarad am deuluoedd, y gallent fod yn unigolion sy'n byw ar eu pennau eu hunain, yn rhieni sengl, neu'n aelwydydd aml-genhedlaeth.

3. Mae aelwydydd oedran pensiwn yn fwyfwy tebygol o fod angen defnyddio banc bwyd

Mae nifer yr achosion o dlodi ymhlith pensiynwyr ledled Cymru yn llawer is na'r boblogaeth oedran gweithio a dim ond 5% o'r gefnogaeth a ddarparwyd gan fanciau bwyd yng Nghymru yn ystod y flwyddyn ddiwethaf oedd ar gyfer aelwydydd oedran pensiwn. Mae hyn yn adlewyrchu un o lwyddiannau mwyaf trawiadol y DU yn y degawdau diwethaf - sef y gostyngiad enfawr mewn tlodi pensiynwyr. Yng Nghymru yn 1996/8, roedd 27% o bensiynwyr yn byw mewn tlodi, roedd hyn wedi gostwng i 14% erbyn 2010/12.⁸ Mae'r newid hwn yn tynnu sylw at faint o wahaniaeth y gall gweithredu ar y cyd ei wneud i leihau tlodi.

Fodd bynnag, mae hyn wedi dechrau mynd i'r gwrthwyneb, gyda chyfraddau tlodi yn codi i 16% yn fwyaf diweddar, ac mae hyn yn debygol o waethygu yn y blynyddoedd i ddod heb weithredu.

Mae ein ffigurau ein hunain yn dangos bod cefnogaeth banciau bwyd i aelwydydd pensiynwyr yng Nghymru yn cynyddu'n gyflym. Rhwng 2018/19 a 2023/24 mae cymorth banc bwyd i'r aelwydydd hyn wedi mwy na threblu (cynnydd o 246%), o'i gymharu â chynnydd o 57% ymhlith aelwydydd heb rywun o oedran pensiwn. Parhaodd y cynnydd anghyfartal hwn yn narpariaeth parseli bwyd o 2022/23 i 2023/24 (14% yn erbyn cynnydd o lai nag 1%).

Mae'r canfyddiad hwn yn debyg i ymchwil diweddar Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) a welodd gynnydd sydyn yn nifer y pensiynwyr sy'n wynebu amddifadedd ledled y DU - cynnydd o 254% ers 2019.⁹ Er hyn, fel gyda'r gyfran o barseli sy'n mynd i aelwydydd pensiynwyr, mae pensiynwyr sy'n wynebu amddifadedd yn dal i fod yn rhan gymharol fach o gyfanswm y boblogaeth amddifad (6% o'i gymharu â 21% o'r boblogaeth gyffredinol).

Mae'r ffigurau hyn yn rhoi rhybudd cynnar bod y cynnydd diweddar mewn tlodi ymhlith aelwydydd pensiynwyr yn arwain at gynnydd sylweddol mewn caledi difrifol ymhlith y grŵp hwn, gan eu gorfodi i droi at fanciau bwyd.

4. Darperir cymorth banc bwyd yn anghymesur ar gyfer plant o bob oed

Mae dosbarthiad y cymorth a ddarperir i wahanol grwpiau oedran ledled Cymru yn sylweddol wahanol i ddsbarthiad pobl ar draws y boblogaeth yn gyffredinol. Mae'r tabl isod yn tynnu sylw at y ffaith bod y gefnogaeth a ddarperir gan fanciau bwyd yn anghymesur i blant. Darparwyd un o bob deg (10%) o barseli bwyd ar gyfer plant 0-4 oed yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, er mai dim ond 5% o boblogaeth Cymru oedd plant yr oedran hwn. Yn yr un modd, darparwyd 16% o barseli ar gyfer plant rhwng 5 ac 11 mlwydd oed, gyda'r grŵp oedran hwn yn cyfrif am 8% o boblogaeth Cymru.

Mae tangynrychiolaeth gydamserol o gefnogaeth i bobl 65 mlwydd oed a throsodd. Dim ond 3% o'r cymorth a ddarperir gan fanciau bwyd sydd ar gyfer pobl 65 mlwydd oed a hŷn, er bod pobl o oedran pensiwn yn cyfrif am 22% o boblogaeth Cymru. Fodd bynnag, fel yr amlygwyd uchod mae'r gyfran hon yn debygol o newid gyda'r twf sylweddol mewn angen gan aelwydydd oedran pensiwn yn ystod

⁷ Mae'r ymchwil yn seiliedig ar arolwg ar-lein gan Ymddiriedolaeth Trussell o 184 o fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell ledled y DU. Cynhaliwyd gwaith maes rhwng 30 Awst a 1 Hydref 2023 a dosbarthwyd yr arolwg trwy sawl dull ar draws rhwydwaith banc bwyd Ymddiriedolaeth Trussell.

⁸ Tlodi Pensiynwyr (2024), Llywodraeth Cymru, <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Sustainable-Development/Sustainable-Development-Indicators/Pensioner-poverty>

⁹ Cyni yn y DU (2023), Sefydliad Joseph Rowntree, <https://www.jrf.org.uk/deep-poverty-and-destitution>

y blynyddoedd diwethaf.

Tabl 2: Cymhariaeth o Gymorth Banc Bwyd a Chyfrannau Poblogaeth yn ôl Grŵp Oedran yng Nghymru

Bandiau Oedran	Cyfran o'r holl barseili yn ôl grŵp oedran (2023/24)	Cyfrannau poblogaeth cymharol (Amcangyfrifon Mehefin 2022, Cymru)
0-4	10%	5%
5 i 11	16%	8%
12 i 16	11%	6%
17 i 24	10%	9%
25 i 64	50%	51%
65+	3%	22%

Ffynhonnell ddata'r boblogaeth: Amcangyfrifon poblogaeth canol blwyddyn ONS, Mehefin 2022¹⁰

5. Yn fwyaf aml mae angen cymorth ar bobl gan fanc bwyd yng Nghymru oherwydd nad yw eu hincwm yn ddigonol i dalu cost hanfodion

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf mae pobl sydd wedi gorfod troi at fanc bwyd yng Nghymru wedi cael eu cyfeirio amlaf (72%) oherwydd nad yw eu hincwm yn ddigonol gan eu gorfodi i dorri'n ôl ar yr hanfodion neu wynebu cael eu gyrru i ddyled na ellir ei rheoli.

Mae hyn wedi bod yn glir yn ein data gweithredol ers blynyddoedd lawer. Adlewyrchwyd hefyd yn ein hymchwil nodedig Newyn yng Nghymru a gyhoeddwyd yn 2023, a welodd fod y mwyafrif helaeth o bobl a gyfeiriwyd at fanciau bwyd yn anghenus, gan olygu bod ganddynt incwm mor isel fel na allent fforddio hanfodion.¹¹

"Arian fydd y broblem bob amser...os oes gan bobl arian, maen nhw'n gallu prynu bwyd ar ddiwedd y dydd. Dyna lle mae'r broblem. "

– Rheolwr Strategol, Banc Bwyd y Fro yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell¹²

Mae problemau iechyd yn cael eu hadrodd mewn dros un o bob pump (22%) o atgyfeiriadau at fanciau bwyd yng Nghymru - gyda chyflyrau iechyd yn cynyddu costau i aelwydydd ac yn ei gwneud hi'n anodd dod o hyd i waith neu ei gynnal. Canfu ein hymchwil diweddar fod dyluniad y system budd-daliadau anabledd yn rhoi pobl anabl mewn sefyllfaoedd amhosibl ac yn eu gadael heb lawer o

¹⁰Amcangyfrifon Poblogaeth ar gyfer y DU, Cymru a Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon: Canol 2022 (2024), Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, <https://www.gov.uk/government/statistics/population-estimates-for-the-uk-england-wales-scotland-and-northern-ireland-mid-2022>

¹¹ Bull R, Miles C, Newbury E, Nichols A, Weekes T, Wyld G. *Newyn yng Nghymru*. Ymddiriedolaeth Trussell; 2023. Ar gael yn: <https://www.trusselltrust.org/what-we-do/research-advocacy/hunger-in-the-uk/>

¹² Mae'r ymchwil yn seiliedig ar arolwg ar-lein gan Ymddiriedolaeth Trussell o 184 o fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell ledled y DU. Cynhaliwyd gwaith maes rhwng 30 Awst a 1 Hydref 2023 a dosbarthwyd yr arolwg trwy sawl dull ar draws rhwydwaith banc bwyd Ymddiriedolaeth Trussell.

incwm i dalu am hanfodion.¹³ Yng Nghymru, mae bron i dri o bob pedwar (73%) o bobl sy'n cael eu cyfeirio at fanciau bwyd yn anabl, mwy na dwbl cyfran y bobl sy'n anabl ledled Cymru gyfan (33%).¹⁴

Mae problemau gyda budd-daliadau fel aros hir, oedi, neu sancsiynau yn effeithio ar leiafrif sylweddol o atgyfeiriadau at fanciau bwyd (23%). Mae hyn yn enghraifft o'r problemau gyda dyluniad a chyflwyniad y system nawdd cymdeithasol sy'n llawer rhy aml yn gadael pobl yn aros am daliadau ac yn methu fforddio hanfodion.

Gwelir effaith digwyddiadau bywyd hefyd yn y data gyda 10% o bobl yn cael eu cyfeirio oherwydd bod eu statws cartref yn ansicr (gan gynnwys cael eu gwneud yn ddigartref), ac eraill yn gweld newidiadau i'w hamgylchiadau personol (6%) fel gwahanu oddi wrth bartner.

Tabl 3: Rhesymau dros atgyfeirio pobl a gefnogir gan fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru

Rheswm dros atgyfeirio	% o atgyfeiriadau gyda rheswm wedi'i ddewis
Incwm neu ddyled	72%
Problemau gyda budd-daliadau	23%
Iechyd	22%
Tai ansicr	10%
Newid mewn oriau gwaith neu ddiweithdra	8%
Newid mewn amgylchiadau personol	6%
Cam-drin domestig	3%
Statws mewnfudo	3%

Roedd y data yma yn ddata aml-ddewis - gallai partneriaid atgyfeirio ddewis hyd at bedwar ymateb. Mae data wedi'i ail-godio i leihau categorïau.

Mae ein data yn tynnu sylw at wahanol fathau o angen teuluoedd i droi at fanciau bwyd am wahanol resymau. Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf roedd pobl oedd yn byw heb blant yng Nghymru yn llawer mwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd rhesymau iechyd (26% o'i gymharu â 17% ar gyfer aelwydydd â phlant), neu oherwydd bod eu statws cartref yn ansicr (13% o'i gymharu â 4%).

Roedd pobl oedd yn byw gyda phlant yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd problemau gyda'u hincwm neu eu lefelau dyled (78% o'i gymharu â 68% o bobl nad ydynt yn byw gyda phlant).

Mae profiadau aelwydydd pensynwyr ychydig yn wahanol. Maen nhw'n fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd problemau gyda'u hiechyd (29% o'i gymharu â 22% o aelwydydd nad ydynt yn aelwydydd pensynwyr) ac ar gyfer materion gyda'u hincwm neu lefelau dyled (78% o'i gymharu â 72%).

¹³ Biggs H, Wildman J, Hamid A a MacGregor A (Canolfan Ymchwil Gymdeithasol yr Alban). *Anabledd a chaledi ariannol: Sut mae budd-daliadau anabledd yn cyfrannu at yr angen am fanciau bwyd yn y Deyrnas Unedig*. Ymddiriedolaeth Trussell, 2023. Ar gael yn: <https://www.trusselltrust.org/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/Disability-Benefits-Research-Report.pdf>

¹⁴ Bull R, Miles C, Newbury E, Nichols A, Weekes T, Wyld G. *Newyn yng Nghymru*. Ymddiriedolaeth Trussell; 2023. Ar gael yn: <https://www.trusselltrust.org/what-we-do/research-advocacy/hunger-in-the-uk/>

Tabl 4: Rheswm dros atgyfeirio ymhlith gwahanol aelwydydd yng Nghymru

Rheswm dros atgyfeirio	Un neu fwy o blant		Tri neu fwy o blant		Un person neu fwy o oedran pensiwn	
	Nac ydw	Ydw	Nac ydw	Ydw	Nac ydw	Ydw
Incwm neu ddyled	68%	78%	71%	80%	72%	78%
Problemau gyda budd-daliadau	25%	20%	23%	18%	23%	18%
Iechyd	26%	17%	23%	15%	22%	29%
Tai ansicr	13%	4%	10%	3%	10%	4%
Newid mewn oriau gwaith neu ddiweithdra	7%	9%	8%	8%	8%	5%
Newid mewn amgylchiadau personol	6%	7%	6%	8%	7%	6%
Cam-drin domestig	2%	4%	3%	4%	3%	1%
Statws mewnfudo	2%	4%	2%	4%	2%	1%

Ar draws pob cartref, y rheswm mwyaf cyffredin dros atgyfeirio oedd problemau gydag incwm a lefelau dyled. Mae rôl hanfodol y system nawdd cymdeithasol wrth sbarduno'r tueddiadau hyn yng Nghymru yn glir o'r ffaith y nodwyd bod y mwyafrif (81%) o bobl a gyfeiriwyd at fanciau bwyd yn cael incwm o'r system nawdd cymdeithasol yn unig, gyda 7% arall yn ennill incwm yn ogystal ag incwm o nawdd cymdeithasol.

Nid oes gan leiafrif (7%) o bobl a gyfeiriwyd unrhyw incwm o gwbl neu nid oes ganddynt fynediad digonol i unrhyw incwm.

Tabl 5: Ffynhonnell incwm i bobl a gyfeiriwyd at fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru

Ffynhonnell incwm	% o atgyfeiriadau
Budd-daliadau, ddim yn ennill	81%
Enillion a budd-daliadau	7%
Ennill, dim budd-daliadau	4%
Dim incwm neu fynediad annigonol iddo	7%

Mae rhywfaint o amrywiaeth yn y ffynonellau incwm ar gyfer aelwydydd penodol sy'n cael eu cyfeirio at fanciau bwyd yng Nghymru. Gyda phobl sy'n byw gyda phlant yn fwy tebygol o roi gwybod am incwm a enillir (17% o'i gymharu â 8% ar gyfer pobl nad ydynt yn byw gyda phlant) Mae tri o bob pedwar (76%) o bobl sy'n byw mewn cartrefi ag un neu fwy o blant yn dibynnu'n llwyr ar fudd-daliadau ar gyfer eu hincwm o'i gymharu ag 84% o aelwydydd heb blant.

Mae'r rhesymau pam y cyfeiriwyd rhywun at fanc bwyd yng Nghymru hefyd yn amrywio yn dibynnu ar ffynhonnell incwm yr aelwyd. Mae aelwydydd sy'n dweud eu bod yn derbyn incwm a budd-daliadau (24%) ac incwm a enillir neu incwm a enillir yn unig (22%) yn gyfatebol fwy tebygol (nag aelwydydd sy'n derbyn budd-daliadau yn unig – 5%) o gael eu cyfeirio oherwydd newid yn eu horiau gwaith neu ddiweithdra. Tynnu sylw at effaith profiadau cysylltiedig â gwaith ar gyfer nifer sylweddol o aelwydydd.

Mae gan aelwydydd sy'n dweud nad oes ganddynt unrhyw incwm neu sydd â mynediad cyfyngedig iddo resymau penodol dros atgyfeirio. Y problemau mwyaf cyffredin o'r rhain yw problemau gyda'u statws mewnfudo (23%) sy'n llawer uwch na'r cyfartaledd (3%). Mae cartrefi yng Nghymru heb unrhyw incwm neu heb fynediad digonol iddo hefyd yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd problemau gyda'u budd-daliadau (30%) nag aelwydydd â gwahanol ffynonellau incwm.

Tabl 6: Rheswm dros atgyfeirio ymhlith aelwydydd â gwahanol ffynonellau incwm

Rheswm dros atgyfeirio	Ffynhonnell incwm			
	Budd-daliadau, ddim yn ennill	Ennill a budd-daliadau	Ennill, dim budd-daliadau	Dim incwm neu fynediad annigonol iddo
Incwm neu ddyled	74%	80%	73%	45%
Mater gyda budd-daliadau	24%	18%	12%	30%
Iechyd	24%	20%	17%	17%
Tai ansicr	10%	5%	7%	11%
Newid mewn oriau gwaith neu ddiweithdra	5%	24%	22%	14%
Newid mewn amgylchiadau personol	6%	7%	7%	7%
Cam-drin domestig	3%	3%	3%	3%
Statws mewnfudo	<1%	<1%	9%	23%

6. Mae tystiolaeth gyson bod hybu incwm pobl drwy Daliadau Costau Byw wedi cynnig rhywfaint o seibiant tymor byr i bobl ar incwm isel, ond cynyddodd lefelau angen yn gyflym eto

Trwy 2023/24 darparodd Llywodraeth y DU gyfres o Daliadau Cost Byw i bobl. Rhoddwyd y taliadau gwerth uchaf i bobl oedd yn hawlio budd-daliadau prawf modd a phobl oedd yn hawlio Credydau Treth yng Ngwanwyn 2023 (£301 rhwng 25 Ebrill a 17 Mai), Hydref 2023 (£300 rhwng 31 Hydref a 19 Tachwedd) a Gaeaf 2024 (£299 rhwng 6 a 22 Chwefror). Wrth adolygu'r taliadau hyn, mae ein data'n dangos tuedd gyson o ostyngiad sylweddol byr yn yr angen am fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru.

"Yn bendant mae cwmp ym mhob canolfan mewn gwirionedd [Pan ddaw'r taliad COL i mewn], sy'n dangos pan fydd pobl yn cael yr ychydig bach o arian ychwanegol hwnnw, does dim angen y banc bwyd ac mae hynny'n amlwg. "

– Rheolwr Strategol, Banc Bwyd y Fro yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell¹⁵

¹⁵ Mae'r ymchwil yn seiliedig ar arolwg ar-lein gan Ymddiriedolaeth Trussell o 184 o fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell ledled y DU. Cynhaliwyd gwaith maes rhwng 30 Awst a 1 Hydref 2023 a dosbarthwyd yr arolwg trwy sawl dull ar draws rhwydwaith banc bwyd Ymddiriedolaeth Trussell.

"Fe gawson ni gwpwl o wythnosau tawelach pan gafodd y taliad costau byw ei wneud... a nawr bang, mae'r niferoedd yn syth yn ôl i fyny. Roedd y taliad hwnnw'n wych i unigolion yn y tymor byr iawn, ond eto i ni beidio â phrofi datrysiad tymor hwy."

- Cath, Rheolwr Banc Bwyd ym Manc Bwyd Caerfyrddin

Yn ystod y cyfnod pan dalwyd y Taliad Costau Byw gwerth £301 yng Ngwanwyn 2023, dosbarthodd banciau bwyd yn ein rhwydwaith yng Nghymru 3,000 o barseili ar gyfartaledd yr wythnos i bobl sy'n wynebu caledi ariannol. Roedd hyn yn ostyngiad o 22% ers y tair wythnos flaenorol pan ddosbarthwyd 3,800 o barseili ar gyfartaledd yr wythnos.

Fodd bynnag, byrhoedlog oedd y seibiant hwn, a barhaodd rhwng un a thair wythnos yn unig. Cynyddodd nifer y parseili a ddosbarthwyd yn ystod y pedair wythnos ganlynol ar ôl i'r taliadau gynyddu 12% i 3,300 ar gyfartaledd yr wythnos.

Roedd effaith taliad Hydref 2023 yn debyg i ddechrau gan weld gostyngiad o 20% yn nifer wythnosol cyfartalog y parseili tra bod y taliad yn cael ei dalu - o'i gymharu â'r tair wythnos flaenorol. Fodd bynnag, wrth i bobl fynd i mewn i'r gaeaf roedd adfywiad amlwg mewn angen. Yn ystod y tair wythnos ar ôl dosbarthu'r taliad, dosbarthodd banciau bwyd 4,300 o barseili ar gyfartaledd yr wythnos i bobl sy'n wynebu caledi ariannol. Roedd hyn yn gynydd o 47% ar y cyfnod y cafodd y taliadau eu dosbarthu.

Yn hwyr yn y gaeaf 2024, gwelwyd y gostyngiad canrannol mwyaf - o bosibl oherwydd ei fod yn cyd-daro â llacio cyfradd chwyddiant. Dosbarthodd banciau bwyd 2,800 parcel ar gyfartaledd yr wythnos yn y cyfnod dosbarthu taliadau, gostyngiad o 32% o'i gymharu â chyfartaledd y tair wythnos flaenorol. Fel gyda'r taliadau eraill roedd cynnydd o hyd yn dilyn y taliad - o 23% yn y tair wythnos yn dilyn y cyfnod pan roedd y taliad yn ei le.

Ym mis Chwefror fe wnaethom ni gynnal arolwg gyda YouGov o bobl sy'n derbyn Credyd Cynhwysol, a baentiodd lun tebyg.¹⁶ Gofynnwyd i'r ymatebwyr am eu barn ar effaith Taliad Costau Byw Hydref 2023. Mae'n amlwg bod y taliad wedi cael rhywfaint o effaith gadarnhaol yn y tymor byr i bobl sy'n ei dderbyn, gyda dros chwarter (29%) o bobl yn hawlio Credyd Cynhwysol yng Nghymru yn nodi ei fod wedi eu hatal rhag mynd i ôl-ddyledion ar filiau a bod dros draean (35%) yn nodi ei fod wedi eu hatal rhag gorfod benthyc arian i oroesi.

Fodd bynnag, nododd y mwyafrif o bobl (74%) a dderbyniodd y Taliad Costau Byw yn Hydref 2023 fod y taliad wedi gwneud ychydig neu ddim gwahaniaeth o gwbl i wella eu sefyllfa ariannol bresennol pan arolygwyd ym mis Ionawr / Chwefror. At hynny, dywedodd dros chwech o bob deg (62%) fod y taliad wedi gwneud ychydig neu ddim gwahaniaeth o gwbl i'w gallu presennol i fforddio'r hanfodion.

¹⁶ Arolwg ar-lein gan YouGov o 1,370 o oedolion (16+) gan gynnwys 144 o bobl yng Nghymru sy'n hawlio Credyd Cynhwysol ar hyn o bryd. Cynhaliwyd y gwaith maes rhwng 18 Ionawr a 5 Chwefror 2024.

Tabl 7: Effaith Taliad Costau Byw Hydref 2023 i bobl sy'n hawlio Credyd Cynhwysol yng Nghymru

Cwestiwn	Effaith fawr iawn / effaith gymhedrol	Ychydig o effaith / dim effaith
Gwell sefyllfa ariannol bresennol	21%	74%
Eich atal rhag mynd i ôl-ddyledion ar filiau	29%	65%
Wedi eich atal rhag gorfod benthyca arian i oroesi	35%	54%
Gwell gallu presennol i fforddio hanfodion	34%	62%

Ledled y DU dywedodd y mwyafrif (87%) o'r bobl a oedd wedi derbyn y Taliad Costau Byw yn Hydref 2023 eu bod eisoes wedi gwario'r cyfan pan arolygwyd ym mis Ionawr / Chwefror 2024. Amlygwyd cyfyngiadau taliad gwastad ar gyfer gwahanol aelwydydd hefyd gyda'r gyfradd uwch ar gyfer aelwydydd â phlant (90%) nac ar gyfer aelwydydd heb blant (84%). Yn yr un modd, i bobl a oedd wedi gwario'r holl daliad, roedd yr amser a gymerodd i wario'r taliad bron yn ddwbl i bobl heb ddiyniadau budd-daliadau (21.6 diwrnod ar gyfartaledd) o'i gymharu â phobl a oedd yn wynebu didyniadau o'u budd-daliadau (11.5 diwrnod ar gyfartaledd).

Pan ofynnwyd iddynt sut roeddent wedi gwario'r taliad, dywedodd pobl yn fwyaf cyffredin ei fod wedi'i wario ar dalu cost hanfodion. Dywedodd bron i ddwy ran o dair (61%) o bobl eu bod nhw wedi prynu bwyd gyda'r taliad, dros draean (36%) i brynu nwyddau ymolchi sylfaenol fel sebon, siampŵ, brwsh dannedd, past dannedd neu eitemau misglwyf, ac roedd dros ddau o bob pump (43%) wedi defnyddio'r arian i wresogi eu cartref.

Roedd llawer (34%) hefyd yn defnyddio'r arian i dalu dyledion ac ôl-ddyledion presennol ar filiau. Rydyn ni'n gwybod bod llawer o bobl wedi cronni dyled ac ôl-ddyledion rhwng y Taliadau Costau Byw, canfu ein harolwg fod 37% o bobl sy'n hawlio Credyd Cynhwysol ym mis Ionawr / Chwefror wedi syrthio i ddyled yn ystod y tri mis diwethaf oherwydd na allent ddal i fyny â biliau hanfodol. Efallai bod y lefelau dyled hyn a'r arian sy'n cael ei wario ar eu clirio wedi cyfyngu ar effaith gyffredinol y taliadau ar leihau'r angen am fanciau bwyd ac yn tynnu sylw at gyfyngiad taliadau untro wrth gefnogi sefyllfa ariannol aelwydydd pan fydd eu hincwm rheolaidd hyd yma yn is na'r hyn maen nhw ei angen i dalu am hanfodion ac osgoi dyled.

7. Gorfodwyd 47,700 o bobl i ddefnyddio banc bwyd yng Nghymru am y tro cyntaf yn 2023/24

Yn 2023/24, mae dros 21,300 o deuluoedd¹⁷ wedi cael eu gorfodi i droi at fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yng Nghymru am y tro cyntaf, gan gynnwys dros 47,700 o bobl. Mae hyn yn ostyngiad bach (-4%) ar nifer y teuluoedd sy'n gorfod troi at fanciau bwyd am y tro cyntaf yn yr un cyfnod y llynedd. Efallai bod hyn yn adlewyrchu'r nifer sylweddol o bobl sydd wedi gorfod defnyddio banc bwyd am y tro cyntaf yn y blynyddoedd blaenorol. Fodd bynnag, mae'n gynydd o 26% yn nifer y teuluoedd sy'n defnyddio banc bwyd yn y rhwydwaith am y tro cyntaf o'i gymharu â'r un cyfnod yn 2018/19.¹⁸

¹⁷ Yn Ymddiriedolaeth Trussell rydyn ni'n diffinio unrhyw aelwyd fel teulu, mae hyn yn golygu, pan fyddwn ni'n siarad am deuluoedd, y gallent fod yn unigolion sy'n byw ar eu pennau eu hunain, yn rhieni sengl, neu'n aelwydydd aml-genhedlaeth.

¹⁸ Yn 2018/19 gorfodwyd 17,000 o deuluoedd i droi at fanc bwyd am y tro cyntaf, roedd y teuluoedd hyn yn cynnwys 37,400 o bobl.

"Rydyn ni wedi cael nifer o bobl hunangyflogedig sydd am y tro cyntaf erioed wedi gorfod defnyddio banc bwyd.

I gael gŵr bonheddig yn ei 40au yn dod i mewn, a dweud 'Dwi newydd eistedd tu allan am 20 munud jyst i gael y dewrder i ddod i mewn achos dwi erioed wedi bod mewn banc bwyd o'r blaen'... fe wnaethon ni roi coffi iddo ac yna mae'n crio ... mae hynny'n dorcalonnu i weld rhywun yn y sefyllfa yna."

- Cath, Rheolwr Banc Bwyd ym Manc Bwyd Caerfyrddin

Mae hyn yn adlewyrchu'r cynnydd hirdymor mewn lefelau tlodi dwfn, wedi'i waethgu gan nifer cynyddol o bobl sy'n profi caledi ariannol oherwydd yr argyfwng costau byw. Mae'r astudiaeth ddiweddaraf ar gyntaf (y math mwyaf difrifol o galedi) gan Sefydliad Joseph Rowntree (JRF) yn canfod bod amddifadedd yn dwysáu yn y DU yn y blynyddoedd cyn y pandemig, gyda phandemig COVID-19 a'r argyfwng costau byw yna'n gwaethgu'r problemau presennol sy'n gysylltiedig â degawd o doriadau a rhewi i nawdd cymdeithasol. Yn 2022, profodd tua 3.8 miliwn o bobl amddifadedd yn y DU, gan gynnwys tua miliwn o blant. Mae hyn yn gynydd o 61% ers 2019, a chynnydd o bron i ddwy a hanner o weithiau (148%) o'i gymharu â 2017.¹⁹

Mae incwm pobl sy'n cael eu cyfeirio at fanc bwyd am y tro cyntaf yng Nghymru yn wahanol i bobl sydd wedi cael eu cyfeirio at fanc bwyd o'r blaen. Mae hyn o bosibl yn tynnu sylw at wahaniaethau bach mewn profiadau a sbardunau angen ar gyfer banciau bwyd. Mae pobl sy'n cael eu cyfeirio at fanciau bwyd am y tro cyntaf yn fwy tebygol o ddweud nad oes ganddynt unrhyw incwm neu fynediad cyfyngedig iddo (11% o'i gymharu â 6% ar gyfer pobl sy'n dychwelyd i fanc bwyd). Maen nhw hefyd yn llai tebygol o adrodd eu bod yn derbyn budd-daliadau yn unig (74% o'i gymharu â 84%).

Tabl 8: Cymhariaeth incwm rhwng pobl sydd â phrofiad blaenorol o ddefnyddio banc bwyd a phobl wnaeth ddefnyddio banc bwyd am y tro cyntaf yn 2023/24

Ffynhonnell incwm	Atgyfeiriad y tro cyntaf	Pobl yn dychwelyd i fanc bwyd
Budd-daliadau, ddim yn ennill	74%	84%
Ennill a budd-daliadau	9%	7%
Ennill, dim budd-daliadau	6%	3%
Dim incwm neu fynediad annigonol iddo	11%	6%

Roedd pobl oedd angen troi at fanc bwyd am y tro cyntaf yng Nghymru yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd problemau gyda'u budd-daliadau na phobl oedd yn dychwelyd i fanc bwyd (26% o'i gymharu â 22%). Gallai hyn dynnu sylw at effaith gychwynnol materion fel aros am fudd-daliadau, neu newid cymhwyster.

Roedd pobl sy'n defnyddio banc bwyd am y tro cyntaf hefyd yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio am resymau y gellid eu dosbarthu fel digwyddiadau bywyd neu sioc. Er enghraifft, roeddent yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd materion yn ymwneud â thai ansicr (13% o'i gymharu â 8%),

¹⁹ Cyni yn y DU 2023 (2023), *Sefydliad Joseph Rowntree*, <https://www.jrf.org.uk/report/destitution-uk-2023>

oherwydd cam-drin domestig (4% o'i gymharu â 2%), ac oherwydd newidiadau i'w hamgylchiadau personol (9% o'i gymharu â 6%). Roedd materion gyda gwaith hefyd yn fwy cyffredin ymhlith pobl a gyfeiriwyd am y tro cyntaf (11% o'i gymharu â 7%).

Ar y llaw arall, roedd pobl â phrofiad blaenorol o ddefnyddio banc bwyd yn fwy tebygol o gael eu cyfeirio oherwydd materion yn ymwneud ag incwm neu ddyled na phobl a oedd wedi defnyddio banc bwyd am y tro cyntaf yn 2023/24 (74% o'i gymharu â 67%) – efallai yn adlewyrchu'n well natur fwy cronig eu sefyllfaedd incwm.

Tabl 9: Cymhariaeth rheswm dros atgyfeirio rhwng pobl sydd â phrofiad blaenorol o ddefnyddio banc bwyd a phobl wnaeth ddefnyddio banc bwyd am y tro cyntaf yn 2023/24

Rhesymau dros atgyfeirio	Atgyfeiriad y tro cyntaf	Pobl yn dychwelyd i fanc bwyd
Incwm neu ddyled	67%	74%
Problemau gyda budd-daliadau	26%	22%
Iechyd	22%	23%
Llety ansicr	13%	8%
Newid mewn oriau gwaith neu ddiweithdra	11%	7%
Newid mewn amgylchiadau personol	9%	6%
Cam-drin domestig	4%	2%
Statws mewnfudo	3%	2%

8. Cynnydd wedi'i weld ledled Cymru, Lloegr a Gogledd Iwerddon ers y llynedd gyda gostyngiad bach yn yr Alban

Gwelodd Cymru, Lloegr, Gogledd Iwerddon a Gogledd Iwerddon gynnydd yn nosbarthiad parseli bwyd brys yn 2023/24, o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Yng Ngogledd Iwerddon y gwelwyd y cynnydd canrannol mwyaf (11%), ac yna Lloegr (5%), a Chymru (1%). Arhosodd dosbarthiad parseli bwyd yn ddigynfnewid i raddau helaeth yn yr Alban ar y flwyddyn flaenorol, gyda gostyngiad bychan (0.1%). O edrych dros y pum mlynedd diwethaf mae Gogledd Iwerddon wedi gweld y cynnydd canrannol mwyaf yn nosbarthiad bwyd brys ers yr un cyfnod bum mlynedd yn ôl (143%) gyda'r Alban yn gweld y cynnydd lleiaf (21%).

Tabl 10: Newid canrannol yn nifer y parseli a ddosbarthwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yn ôl cenedl a rhanbarth.

Gwledydd a Rhanbarthau	Newid canrannol o'r flwyddyn flaenorol (2022/23)	Newid canrannol o bum mlynedd yn ôl (2018/19)
Y Deyrnas Unedig	4%	94%
Lloegr	5%	109%
Yr Alban	-0.1%	21%
Cymru	1%	Dywedodd 61%
Gogledd Iwerddon	11%	143%

9. Mae banciau bwyd yn gwneud popeth posibl i barhau i ddarparu cefnogaeth mawr ei hangen ar bobl yn eu cymunedau

Mae staff a gwirfoddolwyr y banc bwyd yn darparu gwasanaeth hanfodol sy'n cefnogi eu cymunedau ac wedi addasu eu harferion gweithredol dro ar ôl tro i fodloni lefel a natur yr angen am fwyd brys yn eu hardaloedd lleol.

Rhwng mis Ebrill a mis Medi 2023, bu'n rhaid i fanciau bwyd ledled y DU, sydd wedi dibynnu'n bennaf ar fwyd a roddwyd yn hanesyddol, wario traean ychwanegol ar fwyd nag y gwnaethant y flwyddyn flaenorol i ddiwallu'r angen maen nhw'n ei weld ymhlith pobl sy'n wynebu caledi ariannol. Mae hyn yn dilyn ymlaen o'r twf presennol mewn prynu bwyd a nodwyd y llynedd; pan oedd banciau bwyd eisoes yn gwario dwywaith cymaint ag y gwnaethon nhw ar fwyd yn 2021.²⁰ Hyd yma eleni mae rhoddion o fwyd wedi aros ar lefelau tebyg i'r flwyddyn flaenorol - fodd bynnag, oherwydd y twf sylweddol yn yr angen am fanciau bwyd maen nhw'n gorfod prynu mwy o fwyd nag erioed o'r blaen.

Fe wnaethom siarad â Banc Bwyd Caerffili sy'n brysur yn meithrin cysylltiadau lleol, yn cynllunio ar gyfer rhoddion a phrynu stoc wrth ddiwallu anghenion y gymuned maen nhw'n eu cefnogi gyda pharseli bwyd. Rhannodd rheolwr y banc bwyd *"rydyn ni ddim am fod yn eistedd ar stoc, rydyn ni am helpu cymaint o bobl ag y gallwn ni"*, ond bod hyn yn dod gyda *"bob wythnos mae'n rhaid i mi brynu rhywbeth"*. Yn ein sgwrs, siaradodd rheolwr y banc bwyd yn angerddol a phwysleisiodd bwysigrwydd cymuned yng Nghaerffili ond fe ofynnodd y cwestiwn hefyd; *"Pam ddylen ni i gyd ddod at ein gilydd fel cymuned i helpu ein hunain, er mor anhygoel yw hynny, mae angen i'r llywodraeth helpu... Rwy'n gobeithio y bydd y llywodraeth yn dechrau gwrando."*

Siaradodd Banc Bwyd y Fro am yr heriau yr oedden nhw'n eu hwynebu, yn enwedig o ran stoc, *"Ersi mi fod yn gweithio yma hwn ydy'r mwyaf o drafferth rydyn ni wedi'i gael gyda lefelau stoc, felly rydyn ni'n edrych ar sut y gallwn ni ei gynnal, oherwydd mae'r angen yn gyson."* Yn ein sgwrs fe wnaethant fynegi cred bod banciau bwyd yn wydn, ond na fydd y sefyllfa bresennol maen nhw'n ei hwynebu yn datrys ei hun, mae angen ymyrraeth gan y llywodraeth, *"Mae'n bwysig iawn bod pobl yn deall bod y galw yn parhau i gynyddu a nid yw hynny'n mynd yn haws nac yn well i bobl. Mae'n gwaethygu os rhywbeth ac mae banciau bwyd yn ei chael hi'n anodd cadw i fyny â'r galw hwnnw oherwydd yn amlwg mae pobl eraill yn ei chael hi'n anodd ac yn methu â rhoi rhoddion. Dyma'r cylch hwnnw o stoc isel galw uchel"*

Mae'r banciau bwyd y gwnaethom ni siarad â nhw yng Nghymru yn cydnabod anghenion gwahanol bobl a sefyllfaoedd, ac yn gweithio'n galed i wneud addasiadau i'w gweithrediad i ddiwallu anghenion eu cymuned orau.

"Rydyn ni wedi cael cynnydd mewn [pecynnu tegell]. Rydyn ni'n cael gwahanol geisiadau weithiau ac rydyn ni'n cael NFA (heb gartref sefydlog), pobl mewn... llety dros dro ac mae ganddynt gyfleusterau coginio cyfyngedig. Mae'n rhaid i ni ofyn ... beth yw eich sefyllfa chi ac mae'n rhaid i ni wneud parseli"

²⁰ Mae'r ymchwili yn seiliedig ar arolwg ar-lein gan Ymddiriedolaeth Trussell o 184 o fanciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell ledled y DU. Cynhaliwyd gwaith maes rhwng 30 Awst a 1 Hydref 2023 a dosbarthwyd yr arolwg trwy sawl dull ar draws rhwydwaith banc bwyd Ymddiriedolaeth Trussell.

Mae banciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell yn darparu cymorth ychwanegol y tu hwnt i ddarpariaeth bwyd brys i fynd i'r afael ag achosion sylfaenol caledi ariannol yn eu cymunedau. Mae'r mwyafrif helaeth a chynyddol o fanciau bwyd yn cynnig, neu'n cyfeirio at, gyngor ar ddyledion a chyngor budd-daliadau. Mae'r gwasanaethau hyn yn gweithio ochr yn ochr â phobl i'w cefnogi i wneud y mwyaf o'u hincwm a sicrhau bod pobl yn cael yr hawl i fudd-dal cywir a'u bod yn cael eu cefnogi gyda rheoli dyled. Er gwaethaf y gwaith hwn ar draws rhwydwaith y banciau bwyd i wneud y gorau o incwm pobl, mae banciau bwyd yn parhau i adrodd nad oes gan bobl ar draws eu cymunedau ddigon i fforddio'r hanfodion.

Pan ofynnwyd iddynt am brif rwystrau i'w banc bwyd wneud cynnydd yn y flwyddyn i ddod: *"Cynyddu incwm heb sicrhau enillion digonol i oresgyn cynnydd mewn costau byw."*

- Banciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell²¹

"Ergyd arall ar gynnydd yw pobl yn honni bod eu problemau yn effeithio ar eu hiechyd meddwl. [Weithiau] mae hyn yn cael ei gofnodi ar eu talebau, ond yn aml ddim."

Pan ofynnwyd pa ffactor, os o gwbl, sydd wedi cael yr effaith fwyaf ar nifer y bobl a gyfeiriwyd at eich banc bwyd yn ystod y 6 mis diwethaf (ers mis Ebrill 2023): *"Costau byw ac effaith barhaus cyflwr corfforol neu feddyliol hirdymor."*

- Banciau bwyd yn rhwydwaith Ymddiriedolaeth Trussell²²

Mae banciau bwyd yn parhau i fynegi pryder difrifol am lefelau angen a chaledi ar draws y cymunedau maen nhw'n eu cefnogi. Mae staff a gwirfoddolwyr yn parhau i addasu, datblygu a thrafod yr heriau sydd wedi cael eu taflu at eu sefydliadau dros y blynyddoedd diwethaf. Gyda gwydnwch, cryfder a thosturi maen nhw'n parhau i geisio cefnogi pawb mewn angen ond mae ofnau y bydd y broblem hirdymor o daliadau nawdd cymdeithasol yn rhy isel i dalu am hanfodion, a lefelau uchel o angen parhaus yn gwthio rhai banciau bwyd i'w terfyn ac efallai na fyddant yn gallu diwallu'r holl angen yn eu cymunedau.

10. Mae pobl ledled Cymru yn unedig na ddylid bod angen banciau bwyd yn y DU

Mae banciau bwyd yn camu i mewn i gefnogi pobl na allant fforddio prynu bwyd, a hanfodion eraill iddyn nhw eu hunain. Fodd bynnag, nid banciau bwyd yw'r ymateb cywir na'r ateb cynaliadwy i bobl sy'n mynd heb hanfodion oherwydd bod eu hincwm yn rhy isel.

Mae nod hirdymor Ymddiriedolaeth Trussell i ddod â'r angen am fanciau bwyd i ben yn un sy'n cael ei gefnogi gan y cyhoedd. Mae arolwg barn gan YouGov ar ran Ymddiriedolaeth Trussell yn awgrymu

²¹ IBID

²² IBID

bod y cyhoedd yn arbennig o bryderus am faterion sy'n ymwneud â thlodi a newyn yn y DU ac mae'r mwyafrif o bobl yng Nghymru (81%) yn credu na ddylai banciau bwyd fod eu hangen yn y DU.²³

²³ Cynhaliwyd yr arolwg gan YouGov Plc. Cyfanswm maint y sampl yng Nghymru oedd 233 o oedolion. Cynhaliwyd y gwaith maes rhwng 5 a 19 Gorffennaf 2023. Cafodd yr arolwg ei gynnal ar-lein. Mae'r ffigurau wedi'u pwysoli ac maen nhw'n gynrychioliadol o bob oedolyn ledled y DU.

Beth mae hyn yn ei olygu i bolisi

Nid yw'n iawn i unrhyw un ddefnyddio banc bwyd oherwydd na allant fforddio bwyta a thalu biliau. Fodd bynnag, mae ein hystadegau'n dangos bod yr angen am fanciau bwyd ar ei uchaf yn hanesyddol yng Nghymru.

Mae hon yn record i fod â chywilydd ohono. Mae'r mwyafrif (80%) o'r cyhoedd yng Nghymru yn cytuno bod tlodi yn y DU yn broblem fawr. Mae dros dri o bob pump (61%) o bobl yng Nghymru yn credu mai cyfrifoldeb Llywodraeth Cymru yw newid hyn.²⁴

Mae lefelau mor uchel o galedi yn niweidio iechyd ein cenedl, yn dal economi Cymru yn ôl, ac yn niweidio rhagolygon ein plant a'n pobl ifanc. Dim ond trwy adeiladu cymdeithas lle gall pawb fforddio'r hanfodion y gallwn ddatgloi'r potensial yn ein cymunedau.

Mae angen i bobl gael mynediad i fanciau bwyd oherwydd nad oes ganddynt ddigon o arian ar gyfer yr hanfodion. Ond gall hyn i gyd newid. Rydyn ni'n gwybod beth sydd ei angen i roi terfyn ar yr angen am fanciau bwyd, ac rydyn ni'n gwybod y gellir ei gyflawni os ydym ni'n gwneud y penderfyniadau cywir.

Mae adeiladu dyfodol heb yr angen am fanciau bwyd yng Nghymru yn gofyn am gamau gweithredu gan Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU, gan fod agweddau allweddol ar nawdd cymdeithasol yn bolisi a gedwir yn ôl.

Mae gan y Prif Weinidog newydd gyfle i weithio i roi diwedd ar yr angen am fanciau bwyd yng Nghymru. Gyda strategaeth tlodi plant newydd yn ei lle ac ymrwymiad i symleiddio budd-daliadau Cymru a ffocws ar "yr hyn sydd o fwyaf o bwys i fywydau dyddiol pobl"²⁵, mae gan Lywodraeth Cymru liferi i droi'r llanw o galedi sy'n wynebu ein cymunedau.

Rydyn ni am weld Llywodraeth Cymru yn gwneud y canlynol:

- Cyflwyno cynllun i leihau ac atal yr angen am fanciau bwyd yng Nghymru:** Mae angen newid mewn sawl maes polisi i sicrhau nad oes rhaid i bobl droi at fanciau bwyd neu gymorth bwyd elusennol i oroesi. Mae angen cynllun cenedlaethol i leihau ac atal yr angen am gymorth bwyd brys yng Nghymru.
- Cyflymu a symleiddio budd-daliadau Cymru:** Rhaid i Lywodraeth Cymru sicrhau bod Siarter Budd-daliadau Cymru yn cael ei gweithredu, a bod un o'i nodau allweddol - i leihau'r angen am gymorth brys gan gynnwys banciau bwyd - yn cael ei gyflawni.
- Gosod targedau a mesurau atebolrwydd clir i leihau tlodi plant yng Nghymru:** Yn dilyn cyhoeddi Strategaeth Tlodi Plant Cymru, rhaid i Lywodraeth Cymru nodi fframwaith monitro clir i sicrhau bod effaith yn cael ei monitro, bod modd cymryd camau lle mae cynnydd yn arafu, a bod yr uchelgeisiau a nodir yn y strategaeth yn cael eu cyflawni.
- Sicrhau bod cefnogaeth argyfwng yn diwallu anghenion unigolion:** I bobl sy'n profi argyfwng ariannol, gall y Gronfa Cymorth Dewisol helpu i dalu costau hanfodion. Mae'r Gronfa Cymorth Dewisol yn gofyn am fwy o arian i ateb y galw cynyddol am gymorth, gan gynnwys costau symud a dodrefn hanfodol a nwyddau gwyn.

²⁴ Cynhaliwyd yr arolwg gan YouGov Plc. Cyfanswm maint y sampl yng Nghymru oedd 233 o oedolion. Cynhaliwyd y gwaith maes rhwng 5 a 19 Gorffennaf 2023. Cafodd yr arolwg ei gynnal ar-lein. Mae'r ffigurau wedi'u pwysoli ac maen nhw'n gynrychioliadol o bob oedolyn ledled y DU.

²⁵ Prif Weinidog Cymru, 16^{Ebrill} 2024, Senedd Cymru (pwyt 164) <https://record.assembly.wales/Plenary/13872#A87474>

- Galw ar Lywodraeth y DU i gyflwyno 'Gwarant Hanfodion':** Byddai'r newid hwn i ddeddfwriaeth yn sicrhau bod cyfradd sylfaenol Credyd Cynhwysol bob amser yn ddigon i bobl fforddio'r hanfodion, a byddai'n mynd â ni gryn bellter i lawr y ffordd tuag at Deyrnas Unedig heb fod angen y banciau bwyd.

Wrth i ni nesáu at etholiad cyffredinol y DU, mae angen i ni glywed ar frys sut y bydd pleidiau yn adeiladu dyfodol lle nad oes angen banc bwyd ar unrhyw un i oroesi. Mae diwygio ein system nawdd cymdeithasol ar frys, nad yw hyd yn oed yn darparu digon o gymorth i bobl fforddio'r hanfodion ar hyn o bryd, yn hanfodol. Byddai cyflwyno 'Gwarant Hanfodion' i Gredyd Cynhwysol yn sicrhau bod gan bawb isafswm cymorth gwarchoddedig i fforddio'r hanfodion.

Yr hyn yr ydym ni am ei weld gan Lywodraeth y DU

Bydd adeiladu dyfodol heb yr angen am fanciau bwyd yn gofyn am ymdrech ledled y DU ar draws pob lefel o lywodraeth a chymdeithas, ond mae gan Lywodraeth y DU lawer o'r pwerau i droi'r llanw o galedi sy'n wynebu ein cymunedau. Mae ein maniffesto etholiad cyffredinol **[DOLEN]** yn nodi'r camau yr ydym ni'n annog pob plaid wleidyddol i'w cefnogi, a'n blaenoriaethau ar gyfer Llywodraeth nesaf y DU. Y blaenoriaethau hyn yw:

Sefydlu Gwarant Hanfodion yn y system nawdd cymdeithasol, gan sicrhau bod incwm pobl yn talu costau byw, tra'n cefnogi lles pawb sydd angen ei help. Gallwn wneud hyn drwy'r canlynol:

- sefydlu isafswm cyfreithiol Gwarant Hanfodion mewn Credyd Cynhwysol.** Byddai hyn yn ymgorffori mewn deddfwriaeth yr egwyddor y dylai'r Credyd Cynhwysol o leiaf, amddiffyn pobl rhag mynd heb hanfodion, fel bwyd a biliau. Dylai hyn fod yn seiliedig ar broses annibynnol i bennu lefel Gwarant Hanfodion yn rheolaidd, yn seiliedig ar gost hanfodion. Mae'r cynnig hwn yn cael cefnogaeth eang, gyda 72% o'r cyhoedd o blaid.³⁰
- cymryd camau cyflym i leihau'n ddramatig y swm y gall Llywodraeth y DU ei hawlio'n ôl o daliadau Credyd Cynhwysol pobl drwy ddiodyniadau.** Dylai Darparu Gwarant Hanfodion ddechrau drwy gyflwyno isafswm gwarchoddedig yn y system ar lefel cychwyn a fyddai'n cyfyngu ar y swm y gellir lleihau'r lwfans safonol Credyd Cynhwysol o'r 25% presennol i 15%. Ochr yn ochr â hyn, dylai ad-daliadau dyled i lywodraeth ganolog gael eu capio ar uchafswm o 5%.

Dylai pawb allu cael y gefnogaeth iawn ar yr adeg iawn, yn enwedig pan fydd amseroedd yn anodd, drwy:

- ymagwedd hirdymor ac arian yn gyntaf tuag at gymorth argyfwng lleol,** i helpu cynghorau sydd eisoes yn ei chael hi'n anodd darparu cymorth lleol cydgysylltiedig wedi'i dargedu at bobl heb glustog ariannol i reoli costau annisgwyl. Dylai cyllid aml-flwyddyn gyfateb o leiaf â lefel y buddsoddiad yn y Gronfa Cymorth Cartrefi.
- strategaeth cynhwysiant ariannol yn y DU sy'n blaenoriaethu pobl sy'n wynebu cyni,** drwy sicrhau bod pobl ar incwm isel yn gallu cael gafael ar y cyngor a'r cymorth maen nhw eu hangen ar faterion ariannol, gan gynnwys cymhwysedd nawdd cymdeithasol a dyled.

Mae'n rhaid cefnogi pobl mewn ffordd sy'n adlewyrchu realiti eu bywydau, yn enwedig os ydyn nhw'n wynebu'r costau a'r rhwystrau uwch a allai effeithio - er enghraifft - ar rieni, gofalwyr, a phobl anabl, drwy wneud y canlynol:

- 5. cyflwyno penderfyniadau cyflym a chywir am gymorth nawdd cymdeithasol anabledd i bob ymgeisydd**, trwy gynyddu capasiti gweithredol ac arbenigedd i gynnal asesiadau cywir, tosturiol ac sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn.
- 6. cynnig cymorth cyflogaeth wedi'i ailwampio**, wedi'i ategu gan ddull newydd sy'n seiliedig ar gryfderau o ymgysylltu a gefnogir gan gyllid tymor hir i ehangu cymorth cyflogaeth gwirfoddol, arbenigol, a fframwaith newydd ar gyfer canlyniadau Canolfan Byd Gwaith sy'n cymell cefnogaeth wedi'i theilwra a chyfateb swyddi effeithiol, yn hytrach na thicio bocsys.
- 7. Cael gwared ar y capiau a'r terfynau sydd wedi lleihau gwerth cymorth nawdd cymdeithasol plant**, drwy gyflwyno isafswm gwarchoddedig yn y system ar lefel cychwyn a fyddai'n lliniaru effaith y cap budd-daliadau, a thrwy gael gwared ar y terfyn dau blentyn - gan helpu i sicrhau bod pob aelod o deulu yn cael eu hamddiffyn rhag mynd heb hanfodion.

Dylai pawb gael y sicrwydd rydyn ni i gyd ei angen i gael mynediad at gyfleoedd a chael gobaith ar gyfer y dyfodol, drwy'r canlynol:

- 8. deddfwriaeth hawliau gweithwyr newydd i** sicrhau hawliau newydd i ddiogelwch swyddi, gorfodi hawliau presennol yn effeithiol, oriau gwaith rhagweladwy a gweithio hyblyg o'r diwrnod cyntaf.
- 9. adeiladu 90,000 o gartrefi cymdeithasol newydd bob blwyddyn yn Lloegr**, er mwyn darparu urddas lle saff, diogel a fforddiadwy i fyw.
- 10. grymuso cymunedau drwy ddylunio lleoedd, gofodau, a gwasanaethau trafndiaeth gyhoeddus** sy'n adeiladu cysylltiad – a manteisio ar arbenigedd pobl eu hunain i wneud hynny. Dylai hyn gynnwys hawl gymunedol newydd i lunio gwasanaethau cyhoeddus a seilwaith cymdeithasol, ac adnoddau i sicrhau bod pobl ar yr incwm isaf yn gallu cymryd rhan.